

Andrej Lutman

Mirana Likar Bajželj: *Sobotne zgodbe.*

Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009.

Zgodba zgodi zgodbo. Zgodba naredi zgodovino, tisti tok pripovedi, ki se je zgodil in je godil zapisovanju, celo pripovedovanju. Dogodek, zapisljiv v času, je osnova za razpredanje slogovnih rešitev, ki prinesejo njegovo zapisovanje.

Mirana Likar Bajželj je ena od zapisovalk določenih dogodkov v času, ki pa ni določen, čeprav je določljiv, včasih celo prepoznaven. Svoje zgodbe je objavljala v glasilih in časopisih, bila zanje nagrajena, z urednikom Andrejem Blatnikom sta jih povezala v knjigo, ki ima morda naslov v zvezi z njihovim nastankom, morda pa s časom, ko bi jih veljalo prebirati. Oblikovalka Mojca Kumar Dariš je knjigo odela v modrikasto barvo z nadihi zlatila ter srebrnila, zgodbe pa odela v črna lista. Sobotnih zgodb je devetnajst. "Da bomo lažje odhajali, prihajali in prehajali." S tem stavkom pisateljica dopolnjuje posvetilo.

Za vsaj delno razjasnitev, kakšno zvrst pisanja uporablja pisateljica, pomoč ponuja *Mini poetika* Borisa A. Novaka (2000), kjer v XIX. poglavju z naslovom *Črta, črta, črtica – zgodba, zgodba, zgodbica* stoji zapisano: "Črtica je kratka zgodba, ki na osebni način opisuje drobne dogodke, čustva in vzdušja; pri nas jo je uveljavil Ivan Cankar. To zgoščeno pripovedno zvrst lahko imenujemo tudi *vinjeta* (izraz je povzet iz likovne umetnosti, kjer označuje *okras*, v slovenski literarni zgodovini pa je znan predvsem zaradi zbirke Cankarjevih črtic z naslovom *Vinjete*), *skica* ali *kroki* (tudi slednja izraza sta izposojena iz likovne umetnosti, ker pomenita *osnutek*, *bežno risbo*). Na angleškem govornem področju se je za kratko prozno obliko uveljavil izraz *short story*; ta zvrst je doživela izjemno priljubljenost v 20. stoletju, tudi zaradi tega, ker je zaradi zgoščenosti primerna za objave v časopisih." Za primerjavo glede opredelitve pojma črtica še navedek iz knjige dr. Silve Trdine *Besedna umetnost* (1958): "Črtica je kratek leposlovni spis v prozi. Pojavila se je

v novejšem času. Avtorju pri njej ne gre toliko za natančen opis stvari, kot za to, da vzbudi potrebno čustveno razpoloženje. To skuša doseči z občutenim prikazovanjem vnanjega okolja ter z razčlenjevanjem duševnega razpoloženja ob kakem izrednem dogodku ali doživetju. Črtica stoji na meji pripovednega in lirskega slovstva.” Glede na izpostavitve pojma črtica bi se dalo sklepati, da je prav ta slogovna oznaka najprimernejša za označitev *Sobotnih zgodb*. Vsekakor. Posebej še ob predpostavki, da se iz stavka, ki lahko spominja na vrstico, likovno gledano črtico pri pesmi, razvije večstavčje. Ob posegu v osnovo slogovnih opredelitev je morda na mestu tudi opomba, da so takšne in drugačne opredelitve kar prenatane, kar preveč dlakocepske. In Mirana Likar Bajželj posega zelo natančno prav v področje opredelitev krajših zgodb, zgodbic, črtic. Razvija pač samo obliko, ko iz stavka v stavek gradi razpoloženje besedne umetnine. Tako je možno njeno izpisovanje opredeliti z oznakami, ki se pomensko prekrivajo, dopolnjujejo, a si nikakor ne nasprotujejo. Med pripovednimi oblikami je zgodbica ali črtica med krajšimi, določa pa jo povsem osebna izpeljava katerega koli dogodka v času in jo s tem deloma loči od pripovedi, vsaj po dolžini.

Prav neopredeljenost glede pripovedne oblike je nadgrajena tudi z neopredeljenostjo glede vsebine, in to v dobrem smislu. Temu razpoloženju iz *Sobotnih zgodb* sledi tudi tale zapis. Njihovo odliko določa prepletenost vsebine in sporočilnosti v tisti šolski, razgradenjski opredelitvi, določanje kakovosti takšnih zapisov pa je zunaj ustaljenega zora odločanja in s tem tudi določanja. Tako tudi zapis o takšni pisavi nujno vključuje okuženost z obravnavanim načinom izpisovanja, ki prehaja v izpovedovanja, a je takšno izpovedovanje zasnovano na izpovedi besedila, ne pa osebe, ki besedilo ustvarja. Po tistem že ljudskem reku: zgodbe zaživijo svoje življenje. *Sobotne zgodbe* se pač lotevajo samega pojava in s tem namena pisanja, a na prvi pogled pisateljici ni prav mnogo mar za vse že napisane zgodbe na tem svetu. Toda le na prvi pogled.

Da zgodbe niso kar tako, za krajšanje ali daljšanje časa morda, dokazuje že domačijsko zasoljeno razpoloženje druge zgodbe z naslovom *Kita*. “Trafika je že zaprta, trafikantka pa doma pije popoldanski *operativ* s svojim zalim možem.” Beseda *operativ* je namreč s poševnim tiskom tako izpostavljena, da vsaj namigne k slogovni izpiljenosti naravnanim izpisom. V zgodbi *Gospodična* se pojavi “torbica iz šantunga” pa pred vhodom rastoči “portulak” pa biti “stolz”. Mnogokrat branje potegne dalje z napovedjo “izkazalo se bo”, predvsem pa iz zgodbe v zgodbo izrisuje skorajda celotno zgodovino izpisovanja zgodb oziroma sledi napotilom, ki jih dobro izpisana zgodba s podrobnim prebiranjem sama ponuja. “Avirex,

Avirex, kako ponosno to zveni. Avirex. Avi kot nekaj mehkega, puhasto ptičjega in rex, trdo, neupogljivo, resno, kraljevsko ...” Z navedenim se začena zgodba z naslovom *Avirex*. Naslov, ki v nadaljevanju pojasni marsikaj v zvezi z osrednjo osebo zgodbe, je lahko tudi iztočnica za postavitev zgodbe v čas, ki ni nujno usklajen z ustaljenim obrazcem o enotnosti časa in prostora. Dogajajo se pač zasuki, preobrti, da je zgodbe laže ali teže brati, da zgodbe potegnejo vase in izvržejo svoj namen. To pa je pisateljčina potreba po dognani in izčiščeni pisavi in težnja, da ne bi zapadla v ponavljanje. Nekatere zgodbe je vsekakor teže, celo težko brati, niso pa neberljive. Vsebinsko so tako polne trpkosti, sprenevedanja ter tako doživeto zapisane, da ganejo, zastrašijo. Pripovedujejo namreč o nasilju, ki ni nasilje od koder koli, temveč govore o nasilju v prenaseljenih človeških bivališčih, o nasilnih obravnavah sebe in svojih dejanj. Kaj je treba toliko izpovedovanja kot v zgodbi z naslovom *Vprašanje*, kaj je treba toliko preklinjanja kot v zgodbi z naslovom *Zmagovit poraz*? V smislu podoživljanja duševnih stanj osrednjih likov vsekakor, v smislu slogovne izpeljave določenih ustaljenih vzorcev govora tudi. A treba je zaznati še nekaj: vzgojnost zgodb. Podučljivost zapisa je namreč skorajda nujna, saj so *Sobotne zgodbe* le na videz nekakšna slogovna izživljanja. Seveda so tudi to, vendar ne v smislu rekla, da je umetnost sama sebi namen, temveč glede na dosegljivost vzora za zapis zgodbe tako in nič drugače. Podučljivost pa ni vidna le v smislu vsebine, sporočilnosti, ampak tudi na že omenjen slogovni način, a predvsem v smislu: kako sploh napisati dobro zgodbo. S takšnega stališča se pojavlja očitek, ki je slogovne narave, da so morda nekatere zgodbe kar prehitro pripeljane do svojega konca, kar prehitro izpeljane in s tem skrajšane, a kaj, so pač zgodbe, zgodbe, črtice in ne pripovedi, povesti. Takšna je zgodba *Medaljon*. Seveda je lahko očitek temu očitku dejstvo, da je za dobro zgodbo potrebna ustrezna zgradba, ki naj vsebuje nekakšen uvod, skoraj zlahka določljivo jedro in učinkovit iztek, ki naj podeli zgodbi bolj ali manj skrit smisel, jo bolj ali manj natančno uvrsti v lastno slogovno zvrst. In tu nastopi pojem za izrazne značilnosti, ki naj bi bil sicer v lasti pesnjenja, a ga Mirana Likar Bajželj uporablja ravno prav: pretiravanje. Postopek pretiravanja je eno od teže uporabljivih sredstev, s katerim pisateljica poskuša doseči učinek pretresenosti. V zvezi s tem je vsekakor pomenljiva tudi izjava, ki se pojavi v zgodbi z naslovoma *Prej in potem* ali *For members only*. “Nobenega bazena ne bo, nobene jadrnice, še oblek in čevljev ne, samo zgodbe o neumnih drugih bi lahko bile, teh pa ni hotela, in začela se je ozirati po izhodu.” Navedek je seveda izvzetek, a pomenljiv glede na slogovno izpiljenost zgodb. Kaže namreč na pisateljčin namen, da se ne prepusti

jeziku kot takemu, jeziku, ki službuje zgolj sporazumevanju, temveč ga živi, doživlja in seveda tudi izživlja, poživlja. Da pa bi bile zgodbe tudi podoživete, poskrbi z zajemanjem s kar se le da različnih vsebinskih zajetij, mnogokrat iz prigod in še večkrat iz umetniških stvaritev dokaj širokega obsega. Podoživljanje je seveda možno predvsem s prebiranjem, toda to ni potrebno le ob sobotnih popoldnevih.

In tu je kleč teh zgodb: zavzemajo stališče, da izpisovaje zgodb neizbežno pripelje do samospraševanja o zgodbi oziroma črtici kot taki, o zgodovinski teži že izpisanih in predvsem prebranih zgodbic, o tem, kaj se sploh še lahko izpiše, da ni nekako povzeto, morda nevede prepisano; pa seveda dogajanje znotraj same zvrsti: ko zgodba zgodi zgodbo, ko je določena zgodba le odziv na prebrano zgodbo, ko se briše meja med izpovedanim in izpisanim. Prenasičenosti pisnih izdelkov takšne in drugačne kakovosti se *Sobotne zgodbe* pridružujejo tako, da jih z lastno dognanostjo potisnejo stran, čeprav se z njimi z zanikanjem oplajajo. To pa je značilnost dobre, če že ne kar odlične in s tem vzorne pisave. In ob dejstvu dvoumnosti trditve, ki jo podkrepi le protitrditev, je nujno skleniti, da je Mirana Likar Bajželj smelo in docela prepričljivo privedla pisanje zgodb k izteku, k podnožišču, kar vsekakor pomeni, da zadnje zgodbe še ni, in slutnja pravi, da je še dolgo ne bo.